

Državni arhiv u Sisku i izvori za povijest Sisačko-moslavačke županije

Kordić, Agata

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:705452>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2019./ 2020.

Agata Kordić

**DRŽAVNI ARHIV U SISKU I IZVORI ZA POVIJEST SISAČKO-
MOSLAVAČKE ŽUPANIJE**

Završni rad

Mentor: dr. sc. Hrvoje Stančić, red. prof.
Neposredni voditelj: dr. sc. Jozo Ivanović

Zagreb, rujan 2020

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Povijest arhiva	5
2.1. Osnutak arhiva	5
2.2. Arhiv za vrijeme Domovinskog rata.....	7
2.3. Suvremena arhivska ustanova	8
3. Djelatnosti u arhivu	10
3.1. Odjeli u arhivu.....	11
3.2. Stručni i znanstveni skupovi	13
3.3. Izdavači projekti	13
3.4. Izložbe	14
4. Građa arhiva	16
4.1. Prikupljanje gradiva.....	16
4.2. Podjela arhivske građe.....	17
5. Građa izvan arhiva	19
6. Zaključak	22
7. Literatura	23
Sažetak	24
Summary	25

1. Uvod

U radu se govori o Državnom arhivu u Sisku i građi koja govori o sisačko-moslavačkoj županiji, ali se ne nalazi u sisačkom arhivu. Krenuti će se kroz povijest nastanka arhiva. Arhiv je osnovan u Muzeju grada Siska kao odsjek muzeja, te je tek kasnije dobio svoju posebnu zgradu i statut ustanove. Lokacija arhiva danas je u Sisku u Frankopanskoj ulici 21 te je osnovan Sabirni arhivski centar u Petrinji koji je dio Državnog arhiva u Sisku. Tijekom ratnih zbivanja, arhiv je moramo evakuirati najvrjedniju arhivsku građu u spremištu u Hrvatski državni arhiv u Zagrebu. Većina građe koja nije prikupljena prije rata je stradala i nemoguće ju je obnoviti. U 2000-tim arhiv dobiva odobrenje za adaptaciju i izgradnju nove zgrade na istom mjestu. Zgrada je završena 2007. godine te se arhiv i dan danas nalazi na istoj lokaciji.

U drugom djelu rada se govori o svim djelatnostima za koje je arhiv zadužen. Djelatnost u arhivu se dijeli na pet odsjeka koji prikupljaju, uređuju, skladište i čuvaju arhivsko gradivo koje se nalazi u arhivu. Također, gradivo koje se nalazi kod stvaratelja ili u pismohranama se nadzire i čuva i prije nego se preuzme u arhiv. Gradivo je potrebno obraditi prije nego se sprema u arhivska spremišta. Osim poslova vezanih uz arhivsko gradivo, zaposlenici moraju komunicirati s korisnicima gradiva. Pomažu korisnicima u čitaonici izdavajući im gradivo na korištenje. Sabirni centar u Petrinji se smatra samo dijelom Državnog arhiva u Sisku koji prikuplja gradivo sa petrinjskog područja. Osim zadaćama u odjelima arhiv sudjeluje u organizaciji stručnih i znanstvenih skupova te manifestacije kao što su izložbe. Također, sudjeluju u izdavačkim projektima koje izrađuju sami ili s drugim ustanovama.

U trećem dijelu rada se govori o građi u Državnom arhivu u Sisku i Sabirnom centru u Petrinji. Gradivo se skuplja u Državnom arhivu u Sisku kao i u Sabirnom arhivskom centru u Petrinji od 1950-ih godina, pa sve do danas. Područje na kojem je arhiv djelovao je područje Kotara Sisak koji se sastojao od 8 općina u koje spadaju Dvor, Glina, Ivanić-Grad, Kostajnica, Kutina, Novska, Petrinja i Sisak. Građa u arhivu se može rasporediti na 15 skupina. Najstarije gradivo koje arhiv posjeduje su dvije povelje o plemstvu iz 17. i 18. stoljeća. Gradivo koje je stvoreno u razdoblju Drugog svjetskog rata je većinom izgubljeno u nepovrat zbog nemogućnosti uspješne rekonstrukcije gradiva.

U zadnjem dijelu rada se govori o građi značajnoj za istraživanje povijesti Siska koja se nalazi izvan Državnog arhiva u Sisku. Građa se može nalaziti u drugim arhivima ili kod stvaratelja arhivskog gradiva. Jedan od arhiva koji posjeduje najviše arhivskog gradiva vezanog uz Sisačko-moslavačku županiju je Hrvatski državni arhiv. Gradivo koje posjeduje su zbirke matičnih knjiga s područja županije, kao što su matične knjige umrlih, rođenih i vjenčanih kroz koje se može istraživati rodna stabla. Također, posjeduje gradivo bitno za Sisak i napade Turaka na isti u 16. stoljeću. Osim toga, posjeduje i građu vezanu za logor Jasenovac iz 2. svjetskog rata.

2. Povijest arhiva

Sisačka arhivska ustanova je jedna od osamnaest ustanova hrvatske arhivske mreže. Osnovan je u ožujku 1962. godine i ove godine je napunio je 58 godina postojanja. Svoju funkciju zaštitara i čuvara arhivskoga gradiva tj. izvorne pisane baštine, nastale na sisačkom arhivskom području obavlja već punih 60 godina.¹ Tijekom cijelog svog postojanja Arhiv je mijenjao svoju lokaciju nekoliko puta. Ustanova postoji na dva mjesta tj. u Sisku i Petrinji sa 14 zaposlenika od kojih je 10 sa stručnim arhivskim kvalifikacijama. Trenutno posjeduje 947 zbirki i fondova koji se nalaze u arhivu u Sisku i Petrinji.² Također, raspolaže sa osiguranim dostatnim memorijskim prostorom za trajnu pohranu elektroničkih zapisa te uređajima za korištenje ostalog arhivskog gradiva kao što su audio i video zapisi.³ Usprkos svim problema s kojim se arhiv nosio kroz povijest danas se može pohvaliti kao jedan od modernih arhiva u Hrvatskoj. U početku nisu imali vlastitu lokaciju na kojoj se arhiv nalazio. Nakon nalaska lokacije, nisu imali dovoljno skladišnog kapaciteta za čuvanje sve građe koja je u tom trenutku postojala. Na kraju su izgubili veliku količinu gradiva zbog uništenja koja su se dogodila u Domovinskom ratu.

2.1. Osnutak arhiva

Zaštite arhivskoga gradiva na području Siska se počeli obavljati i nadzirati tek nakon 2. svjetskog rata.⁴ Tek poslije 2. svjetskog rata se shvatilo da bi se podaci trebali čuvati za daljnje generacije na području Sisačko-moslavačke županije što do tad nije bio slučaj. U travnju 1957. godine osnovan je Muzej i arhiv narodne revolucije kao jedna ustanova, a početkom 1958. zaposlen je i arhivar.⁵ Muzej je bio prva lokacija na kojoj se počelo promišljati o osnivanju arhiva kao što je danas. Nažalost, zbog neimanja spremišta i prostora za odrađivanje arhivskih poslova, arhivska djelatnost je ostala samo u nazivu ove ustanove. Tada se počela razmatrati opcija o otvaranju posebnog djela muzeja za arhivske poslove. Tek 1961. godine dolazi do otvaranja posebnog odsjeka u muzeju pod nazivom „Odsjek historijskog arhiva“. Njega zadaća bila je prikupljanje, čuvanje, nadzor nad zaštitom te obrada arhivskog gradiva nastalog radom privrednih organizacija, ustanova, društveno-političkih organizacija i vjerskih ustanova.⁶ Jedan od prioriteta zadatka odsjeka bio je organiziranje službe za nadzor nad zaštitom gradiva. Gradivu se trebalo provjeriti stanje u kojem se nalazilo u pismohranama na području Kotara Sisak te odrediti na koji način će se prikupljati, čuvati i vršiti nadzor nad njime. Prema izvještajima iz 1961. godine, vidi se da se unatoč skromnim uvjetima uspijevali poduzeti prva preuzimanja gradiva po službenoj dužnosti. Preuzeto je prvih šest fondova gradiva uprave i jedan fond iz oblasti prosvjete.⁷ Osnivanje arhiva je bio bitan korak za svu građu koju je trebalo negdje čuvati. Muzej nije imao dosta skladišnog prostora za svoju građu i građu arhiva koja bi svake godine sve više rasla. U vrijeme osnivanja, Arhiv je bio u zgradi Muzeja u samo 12 m².⁸

Već početkom 1962. godine se počelo raditi na otvaranju arhiva kao samostalne ustanove. Tako je 27. ožujka 1962. godine donesena odluka o osnivanju Historijskog arhiva u Sisku kao

¹ Kušanić, N., Žegor, S. Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., Sisak : Državni arhiv u Sisku, 2012., str. 11

² Državni arhiv u Sisku. Dostupno na: <https://www.dask.hr/> (Pregledano 1.9.2020.)

³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 11

⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 11

⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 11

⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

jednog od arhiva u Hrvatskoj.⁹ Arhiv kao samostalna ustanova obavlja poslovne koji su određeni Zakonom i Pravilima arhiva.¹⁰ Kao i svaki arhiv, postojali su zakoni i pravila koja je svaki arhiv morao poštovati. Zakonima i propisima je određeno na koji način će se organizirati nadzor nad čuvanjem građe i mjere zaštite iste. Također, moralo se voditi računa oko prikupljanja i preuzimanja gradiva, njegove obrade i pripreme te nadzora nad zaštitom gradiva koje još nije u posjedu arhiva.¹¹ Arhiv je počeo djelovati na području Kotara Sisak. Tada još nisu postojale županije kakve postoje danas na području Hrvatske, nego se tadašnja Jugoslavija dijelila na republike koje su se dijelile na kotare. Kotara Sisak se sastojao od osam općina u koje spadaju Dvor, Glina, Ivanić-Grad, Kostajnica, Kutina, Novska, Petrinja i Sisak.¹² U srpnju 1962. godine za direktora je imenovana Marija Margetić i Savjet arhiva kojeg čini devet članova od kojih je direktor jedan od njih.¹³ Na početku nije bilo puno zaposlenih što je dodatno otežavalo i ovako težak posao zbog neimanja dovoljno spremištiskog kapaciteta. Do kraja 1962. godine zaposleno je još dva zaposlenika od kojih je jedan bio zadužen za administrativne poslove dok je drugi radio kao arhivski pomoćnik za tzv. „vanjsku službu“.¹⁴ Vanjska služba je bila zadužena za građu koja se nalazila izvan arhiva.

Jedini realni zadatak koji je bilo moguće ostvariti je evidentiranje stvaratelja i organiziranje nadzora nad čuvanjem gradiva kod imatelja. O prikupljanju gradiva te njegovom odgovarajućim čuvanje se nije moglo ni govoriti zbog tada raspoloživog prostornog kapaciteta. Nakon mnogobrojnih molbi i upornosti direktorice za rješavanje problema prostora, konačno je Skupština općine Sisak dodijelila zgradu „Historijskom arhivu“ na lokaciji Ulica 29. novembra 47 tj. na istoj lokaciju na kojoj se arhiv nalazi danas.¹⁵ Sadašnja adresa Državnog arhiva je Frankopanska ulica 21. Zgrada u kojoj se arhiv nalazi danas je izgrađena 1928. godine za stambene i ugostiteljske potrebe od ukupno 260 m², ali je dodijeljena Arhivu na trajno korištenje.¹⁶ Nakon zapošljavanja još dva radnika u trenutku useljavanja arhiv je brojio pet djelatnika od kojih je četvero na radnim mjestima arhivske struke. Pri samom useljenju određen je kapacitet u kojem će se zbrinjavati i čuvati arhivska građa, dok bi ostatak prostora bio radni prostor te čitaonica.¹⁷ Odmah nakon useljenja se počinje preuzimati gradivo od drugih institucija, koje je nažalost u lošem stanju i nesređeno zbog mjesta na kojima se čuvano u neodgovarajućim uvjetima.

Osim Historijskog arhiva u Sisku, razmatralo se i o osnivanju dijela arhiva u drugom gradu koji bi prikupljao građu s mjesta u kojem se nalazi. Donesena je odluka za osnivanjem Sabirnog centra u Petrinji kao dislociranog centra Historijskog arhiva u Sisku za prikupljanje gradiva s petrinjskog područja. Sabirni centar u Petrinji je imao osiguran prostor u Gundulićevoj ulici broj 1 te površina prostora je ukupno iznosila 130 m².¹⁸

U 1971. godine broj zaposlenih je iznosio sedam djelatnika. Samo jedna osoba je radila na poslovima evidentiranja i nadzora nad gradivom, a dvije osobe rade na sređivanju i stručnoj obradi preuzetog gradiva.¹⁹ U izvješću iz 1971. godine Historijski arhiv u Sisku posjeduje 274 arhivska fonda sa ukupno 810 dužnih metara gradiva u spremištima.²⁰ U samo deset godina

⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

¹⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

¹¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

¹² Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 13

¹³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

¹⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

¹⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

¹⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

¹⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

¹⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

¹⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

²⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 15

postojanja arhiv je uspio prikupiti, organizirati i skladištiti na čuvanje skoro 300 arhivskih fondova sa samo sedam djelatnika. Kroz slijedećih par godina stvari samo idu na bolje. U 1974. godini Historijski Arhiv i Sabirni centar u Petrinji su posjedovali obrađeno i popisano gradivo 149 fondova iz javnih uprava, 77 gospodarskih fondova, 74 fonda „društvenih organizacija“, 24 „društvenih službi“, osam zbirke i pet „rukopisnih ostavština“ što je ukupno 338 arhivskih cjelina²¹. Osim brige o gradivu arhiv priređuje izložbe, organizira predavanja, tečajeve, seminare i slično te izrađuje znanstveno-informativna pomagala i na druge načine omogućava upoznavanje korisnika s gradivom koje posjeduje.²² Na taj način su budili svijest građana ne samo o svom postojanju, nego i o svojoj ulozi u pohranjivanju povijesne građe.

Svaka arhivska ustanova, pa tako i Historijski arhiv je dužan voditi evidenciju o građi koja se nalazi izvan arhiva kao i evidenciju imatelja na svom području. Stoga je djelatnost arhiva organizira na tri osnovna procesa rada kroz djelovanje Opće službe, Vanjske službe i Službe za sređivanje i obradu arhivskog gradiva.²³ Opća služba je bila zadužena za opće poslove vezane uz arhiv, vanjska služba je nadzirala gradivo kod imatelja, dok je služba za sređivanje i obradu arhivskog gradiva što samo ime kaže sređivala i obrađivala arhivskog gradivo u arhivu.

Prošlo je više od deset godina postojanja arhiva, ali još uvijek nije riješeno pitanje skladišnog kapaciteta sve građe koju arhiv treba preuzimati kroz godine. Sve do početka 80-ih godina kada se počinje rješavati problem osiguravanja prostora za smještaj arhivskog gradiva koje je u nastajanju na području sisačkog arhiva. Godine 1983. popunjeno je oko 80% raspoloživog spremišnog kapaciteta. Ukupni spremišni kapacitet u tom trenutku iznosi nešto manje od 1.300 dužnih metara, a u registraturama je već bilo oko 2.000 dužnih metara za preuzimanje.²⁴ Trebalo je brzo reagirati i naći novi prostor gdje bi se moglo skladištiti ostatak gradiva. Između više objekata, odlučilo se za objekt izgrađen u drugoj polovici 18. stoljeća na desnoj obali Kupe sa ukupno 2.200 m² prostora²⁵. Skladište je u to vrijeme bilo zapušteno, ali ne u toliko lošim uvjetima da se ne može adaptirati za potrebe arhiva. To je omogućilo skladištenje građe koja se trenutno nalazila u registraturama. U 1989. godini se uspjelo dobiti odobrenje za adaptaciju i rekonstrukciju objekta za prostor za smještaj i čuvanje arhivskog gradiva.²⁶ Zbog velikih troškova obnove zapuštenog i devastiranog objekta koji bi bili viši od troškova izgradnje nove zgrade i bitno sporili realizaciju odlučili su odustati od projekta adaptacije.²⁷

2.2. Arhiv za vrijeme Domovinskog rata

Početak 90-ih godina 20. stoljeća obilježilo je ratno stanje u Jugoslaviji. Zbog ratnog stanja, Ministarstvo kulture je uputilo sve ustanove u kulturi na izradi plana evakuacije građe i njegovoj realizaciji.²⁸ Najvrijednije arhivske fondove bilo je nužno izdvojiti i pripremiti za evakuaciju na sigurnu lokaciju. Uz fondove se trebalo pripremiti i njegov popis, inventar i vodič.²⁹ Za sve djelatnike je uvedena radna obveza. Također su izdane posebne službene iskaznice koji su trebale olakšavati posao u vezi sa zaštitom kulturnih dobara.³⁰ Sva građa se trebala premjestiti

²¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²² Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 17

²⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

na sigurne mjesto, a to se smatrao Arhiv Hrvatske u Zagrebu. Uskoro se pokazalo da je premještaj bio u pravom trenutku. Nedugo nakon premještaja gradiva, zgrada Sabirnog centra u Petrinji je bila meta bivše JNA.³¹ Nitko nije nastradao, ali je napravljena velika šteta na samoj zgradi. Na zgradi su bili razbijeni prozori, teže oštećen krov i fasada te manja šteta od krhotina granate na kutijama preostalog arhivskog gradiva.³² Gradivo se odmah nakon napada pokušalo zaštititi i premjestiti u Historijski arhiv u Sisku. Petrinjski sabirni centar nije bila jedina lokacija koja je bila okupirana.

U 1991. godini okupirano je većina sisačkog arhivskog područja što uključuje: Dubicu, Dvor, Glinu, Jasenovac, Kostajnicu, Petrinju, dio Novske, Sisak i Sunju.³³ Nakon okupacije većina gradiva kod stvaratelja je prije progonstva ostajalo na okupiranom području, dok su stvaratelji bili prognani u Sisak ili Zagreb.³⁴

Djelatnici su osim obavljanja dužnosti u Historijskom arhivu u Sisku, odlazili u Zagreb kako bi pripremali gradivo na korištenje koje se nalazilo u Arhivu Hrvatske na Marulićevom trgu.³⁵ Ovakav način rada je potrajao kroz cijeli Domovinski rat. Tek nakon operacija „Bljesak“ i „Oluja“ 1995. godine oslobođen je veći dio sisačkog arhivskog područja. Godine 1995. došlo je do promjene naziva Historijskog arhiva u Povijesni arhiv u Sisku.³⁶ Šteta u Sabirnom centru u Petrinji je bila relativno mala kao i u Historijskom arhivu u Sisku. Iz Sabirnog centra se smatralo da je nestalo samo nekoliko tehničkih jedinica gradiva koji su nakon pronađeni kroz nekoliko godina.³⁷ Petrinja nije bila jedini grad koji je bio pogođen u vrijeme rata. Gradivo zemljišno knjižnog odjela općinskog suda u Dvoru, Uredu za katastar Dvor i matične knjige s područja Dvora su bile oduzete od strane Srba pri povlačenju s tog područja.³⁸ Većina gradiva s područja Dvora je vraćena 2004. godine osim matičnih knjiga koje dan danas nisu vraćene.³⁹ Nakon ratnih događanja trebalo je negdje spremiti sve gradivo koje nije prikupljeno zbog rata. Petrinjsko spremište je raspolagalo s više slobodnog smještajnog kapaciteta stoga su djelatnici počeli skupljati arhivske fondove sa neadekvatnih prostora.⁴⁰ Do kraja 1997. godine Arhiv je prikupio najugroženije gradivo na području Petrinje.⁴¹

2.3. Suvremena arhivska ustanova

Zakonom iz 1997. godine suvremene arhivske ustanove su skrbnici pisane spomeničke baštine nastala na njenom području i trajno su čuvale javnu arhivsku građu koja u kontekstu novog ekonomskog i društvenog uređenja postaje državno vlasništvo.⁴² Donesenim novim zakonom arhivi proširuju djelatnosti kojima su se do sada bavili. Djelatnost arhiva počinje od njezini stručne funkcije (trajna zaštita i čuvanje gradiva, stručna obrada, izdavanja gradiva na korištenje u svojim čitaonicama) preko upravne funkcije (nadzor nad zaštitom arhivskog gradiva, izdvajanje rješenja o mjerama zaštite i izlučivanje registriranog materijala, izdavanje uvjerenja o podacima iz gradiva, izdavanje ovjerenih preslika sačuvanih izvornika), kulturne i prosvjetske funkcije (objava gradiva, izložbe, predavanja i ostalo) pa sve do znanstvene

³¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³² Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

³⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

⁴⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

⁴¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 19

⁴² Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 21

funkcije koja se gleda kao doprinos razvoju arhivistike, istraživačkim projektima u kojima sudjeluju arhivi te izradi znanstveno-informativnih pomagala za korištenje arhivskog gradiva.⁴³ Arhiv u 1997. godine dobiva novi naziv koji glasi „Državni arhiv u Sisku“.⁴⁴ Novim nazivom problemi arhiva nisu riješeni. Arhiv ima još puno prepreka preko koji mora prijeći od kojih je još uvijek problem smještajnog kapaciteta za arhivsko gradivo. Nedostatak radnog prostora, adekvatan prostor za korištenje arhivskog gradiva su također neki od problema s kojima se arhiv bori od njegovog osnutka. Arhiv raspolaže sa samo 1.300 dužnih metara smještajnog kapaciteta na obje lokacije (Frankopanska ulica 21 i Sabirni centar u Petrinji) zajedno dok je na terenu bilo 4 puta toliko arhivskog gradiva zrelo za preuzimanje u arhivsko spremište.⁴⁵

Skrb nad preuzetim gradivom ima regionalni arhiv. Gradivo ima značenje za lokalnu povijest te služi za dokumentiranje i dokazivanje prava pravnih i fizičkih osoba s tog lokaliteta.⁴⁶ Zbog velikog značaja koje gradivo ima, trebao se naći novi prostor kao privremeni smještaj gradiva. Privremeno rješenje kojeg se arhiv uspio dosjetiti je bilo preuređivanje prostora bivšeg matičnog ureda u gradu Glini gdje bi se moglo smjestiti 380 dužnih metara gradiva s područja Gline.⁴⁷ Od 1. srpnja 1999. godine taj prostor je pod ugovorom na 15 godina korištenja Državnog arhiva u Sisku.⁴⁸ Arhiv samo treba sanirati postojeće nedostatke i opremiti prostor s osnovnom opremom za čuvanje gradiva. Zgrada je samo privremeno rješenje i potrebno je bilo naći stalni prostor za očuvanje arhivskog gradiva. Jedna od ideja je bilo rekonstruiranje i nadogradnja postojeće zgrade u Frankopanskoj ulici gdje se arhiv tada nalazio. Prepoznata je kao najbrže, ekonomično i kvalitetno rješenje za narednih 50-ak godina. Osigurava dosta kapacitetnog prostora za arhivskog gradiva, veći prostor za rad kao i prostor čitaonice za korištenje gradiva.⁴⁹ Pomoć je dobivena od grada Siska za rekonstrukciju i dograđivanje nove zgrade Državnog arhiva koja je započeta 2001. godine.⁵⁰ Od izgradnje do konačnog useljenja je prošlo više od pet godina. Svečano otvorenje zgrade je bilo u listopadu 2007. godine. Rekonstrukcijom zgrade je prostor povećan s 260 metara kvadratnih na 1.600 metara kvadratnih od čega polovica tog prostora čini spremišta koja mogu smjestiti 7.000 dužnih metara gradiva.⁵¹ Količina i kvalitetna oprema u novoj zgradi je omogućila razvoj ustanove u usporedbi s količinom gradiva koje mora pohraniti. U prosincu 2007. godine donesena je odluka o izmjeni statuta Državnog arhiva u Sisku u kojem se arhiv dijeli na pet odjela umjesto dotadašnja tri odjela s čime je arhiv dobio posebnu ustrojbenu jedinicu za korištenje arhivskog gradiva, a to su čitaonica i stručna arhivska knjižnica.⁵² Zaposleno su novi radnici i tada je ukupno bilo zaposleno 19 radnika.⁵³

Lokacija zgrade se nalazi u strogo zaštićenoj arheološkoj zoni.⁵⁴ Na tom području su nađeni predmeti koji se mogu podijeliti prema vremenu postanka na nalaze iz latenskog perioda, iz vremena Rimske Siscije i razdoblje novog vijeka.⁵⁵ Postoji izložba pod imenom „od latenskih

⁴³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 21

⁴⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 21

⁴⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 21

⁴⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 21

⁴⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 21

⁴⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 23

⁴⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 23

⁵⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 23

⁵¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 23

⁵² Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 23

⁵³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 23

⁵⁴ Burkowsky, Z., Kušanić, N. Od latenskih nastambi do suvremene arhivske zgrade : Katalog izložbe. Sisak : Gradski muzej Sisak : Državni arhiv u Sisku, 2007., str. 53

⁵⁵ Burkowsky, Od latenskih nastambi do suvremene arhivske zgrade, n. dj., str. 53

nastambi do suvremene arhivske zgrade“ na kojoj su izloženi predmeti koju su nađeni na arheološkom području rekonstruirane zgrade.⁵⁶

Prostor Sabirnog centra u Petrinji je također bio u lošem stanju zbog ratnih zbivanja i bila mu je potrebna obnova. U 2007. godine nakon što je zgrada Državnog arhiva u Sisku bila završena, grad Petrinja je da sredstva za obnovu fasade i prozora, a arhiv je osigurao sredstva za adekvatno uređivanje prostora.⁵⁷ Obnova fasade je dovela do izvršenih promjena i popravaka prostora u narednim godina. Napravljeni su armirano-betonski podovi, prostori su ponovno ožbukani, izrađene su nove pregrade zbog bolje iskoristivosti prostora te ugrađena su vrata kako bi arhiv ima svoj poseban ulaz.⁵⁸ U 2009. godini su obje zgrade (zgrada u Frankopanskoj ulici u Sisku i Sabirni centar u Petrinji) bile adekvatne za korištenje stoga je prostor u Glini koji je bio ugovoren na korištenje na 15 godina vraćen gradu prije isteka roka.⁵⁹ Sve gradivo koje se nalazilo u zgradi u Glini je prebačeno u Državni arhiv u Sisku i Sabirni centar u Petrinji.

Arhiv je napokon dobio adekvatan prostor za prikupljanje i čuvanje gradiva, stoga se početkom 2008. godine počelo sustavno prikupljati gradivo stvaratelja koji već duže ne djeluju.⁶⁰ Moralo u se utvrditi prioritete prikupljanja gradiva na sisačkom arhivskom području. Trebala se složiti kategorizacija stvaratelja i po prioritetima prikupljati gradivo od njih. U nekoliko slučajeva u unaprijed određenom planu preuzimanja morala se naknadno intervenirati i prilagoditi se novonastalom stanju na terenu izazvano velikim brojem pokretanjem stečajnih postupaka.⁶¹ Od početka 2008. godine do danas je preuzeto oko 800 dužnim metara gradiva pretežito organa uprave (Zajednica općine Sisak, fondovi skupština općina Dvor, Glina, Hrvatska Kostajnica), najugroženije gradivo pravosudnih tijela (zbirka isprava gruntovnice, općinskih sudova u Sisku i Kutini) i gospodarski subjekata (Željezara Sisak, Segestica, Dunavski Lloyd).⁶² Arhiv svake godine preuzima matične knjige s našeg područja koje su starije od 100 godina i spremne su za spremanje u skladišta arhiva.⁶³ Stanje preuzetog gradiva nije nužno u najboljem stanju, ali se moglo nazvati zadovoljavajućim. Ono pokazuje ne razumijevanje arhivskog gradiva kao dobra od javnog interesa sa vrlo širokim spektrom mogućnosti korištenja, neshvaćanja vrijednosti arhivskog gradiva kao svjedodžbe identiteta.⁶⁴ To nalaže da bi arhivski djelatnici trebali imati dodatne napore pokušavajući ojačati svijest zajednice o vrijednostima arhivskog gradiva kao i o ulozi arhivskih ustanova kao riznice podataka, izvora informacija o kojima je globalno društvo ovisi.

3. Djelatnosti u arhivu

Arhiv pokušava učiniti pomake u razvijanju svijesti zajednice redovnim održavanjem tečajeva za djelatnike u pismohranama sa sisačkog područja s ciljem njihove edukacije o temeljnim pojmovima arhivske teorije i prakse, upoznavanje sa svrhom zaštite arhivskog gradiva i metodama zaštite.⁶⁵ Preko 150 djelatnika je pohađalo osnovni tečaj i položilo ispit za djelatnike na području Sisačko-moslavačke županije. Svojim znanjem i iskustvom pokušavaju predočiti ljudima koliko je arhivsko gradivo vrijedno.

⁵⁶ Burkowsky, *Od latenskih nastambi do suvremene arhivske zgrade*, n. dj., str. 53

⁵⁷ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁵⁸ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁵⁹ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁶⁰ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁶¹ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁶² Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁶³ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁶⁴ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 25

⁶⁵ Kušanić, *Državni arhiv u Sisku 1962.-2012.*, n. dj., str. 27

Zapisi koji zaslužuju trajno čuvanje, a nastaju radom privatnih i javnih pojedinca arhiv otkupljuje ili prikuplja darivanjem.⁶⁶ Arhiv nadzire zaštitu gradiva već kod stvaratelja tako da ih potiče da nastalu organizaciju organiziraju na adekvatan način.⁶⁷ Preuzeto i prikupljeno gradivo se stručnom obradom priprema za korištenje u arhivu. U skladu sa propisima i pravilima struke obrađeno arhivsko gradivo se izdaje na korištenje u arhivskim čitaonicama.

3.1. Odjeli u arhivu

Aktivnosti i funkcije arhiva se odvijaju kroz rad pet odjela, a to su: Odjel za opće poslovanje, odjel za zaštitu arhivsko i registraturnog gradiva izvan arhiva, odsjek za sređivanje i stručnu obradu, odjel za korisnike i Sabirni arhivski centar u Petrinji.⁶⁸

Odjel za zaštitu arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva je organiziran kao vanjska služba koja nadzire zaštitu arhivskog gradiva u pismohranama na području Kotara Sisak sa zadatkom evidentiranja stvaratelja arhivskog gradiva.⁶⁹ Danas odjel prema propisima provodi nadzor nad zaštitom arhivskog gradiva koje se nalazi u pismohranama javnih organizacija i ustanova na području nadležnosti Državnog arhiva u Sisku. Odjel obavlja poslove: evidentira stvaratelja/imatelja gradiva na području Arhiva, formira dosje s podacima o stvaratelju te o arhivskog gradivu, valoriziranje i kategoriziranje stvaratelja/imatelja, utvrđivanje stanja arhivskog gradiva u pismohranama putem redovitih pregleda, konstatiranje stanja gradiva i uvjeta čuvanja zapisnikom o pregledu, poticanje odgovornih osoba na edukaciju djelatnika, predlaganje ravnatelju organizacije tečajeva za djelatnike, izrada ili sudjelovanje pri izradi popisa za izlučivanje registriranog gradiva, preuzimanje arhivskog gradiva u Arhivu prema unaprijed utvrđenom planu te ulazak gradiva u Arhiv (Knjiga akvizicija i Knjiga depozita).⁷⁰ Sisačko arhivsko područje na kojem odjel obavlja nadzor obuhvaća gradove: Glina, Hrvatska Kostajnica, Ivanić-Grad, Kutina, Novska, Petrinja, Popovača i Sisak, te općine: Donji Kukuruzari, Dvor, Hrvatska Dubica, Jasenovac, Križ, Kloštar Ivanić, Lekenik, Lipovljani, Majur, Martinska Ves, Sunja i Velika Ludina.⁷¹ Ukupna količina arhivskoga i registriranoga gradiva u pismohranama stvaratelja iznosi oko 52.550 dužnih metara za koje se brinu djelatnici arhiva nadzorom nad stvarateljem.⁷²

Odjel za sređivanje i obradu arhivskoga gradiva skrbi o arhivskom gradivu koje se sustavno preuzima i smješta u arhivsko spremište. Odjel gradivo stručno obrađuje, a arhivisti pri tome proučavaju pravne propise, kao i povijest stvaratelja fondova te istražuje život i djelovanje obitelji i osoba čije se gradivo preuzima.⁷³ Nakon stručne obrade sastavljaju se i objavljuju stručna pomagala za arhivske fondove i zbirke, zatim vode evidencije arhivskog gradiva nad koji se kasnije provode zaštitne mjere.⁷⁴ Odjel priprema gradivo za objavu u stručnim časopisima ili zasebnim arhivskim izdanjima, sudjeluje u tečajevima za edukaciju djelatnika u pismohranama te objavljuju i obilazak arhiva sa studentima i učenicima koji dođu u posjet arhiv i arhivske izložbe na kojima rade tj. pripremaju ih i izdaju pozivnice, kataloge i plakate.⁷⁵

Odjel za korisnike služi kao komunikacija arhiva s korisnicima koju čini prijemni ured, stručna knjižnica arhiva i čitaonica arhiva. Potencijalnim korisnicima gradiva ovaj odjel daje

⁶⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 27

⁶⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 27

⁶⁸ Kušanić, N., Sarkotić, N., Škribić, T., Šustić, I., Žegor, S. Državni arhiv u Sisku, Sisak: DASK, 2015., str. 5

⁶⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 6

⁷⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 7

⁷¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 8

⁷² Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 8

⁷³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 10

⁷⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 11

⁷⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 15

informacije o sadržajnoj fizionomiji gradiva smještenog u spremištima arhiva, na temelju pisanog zahtjeva izdaje na korištenje arhivsko gradivo isključivo u čitaonicama arhiva, zaprima i rješava zahtjeve građana i pravnih osoba izdajući potvrde o podacima iz arhivskog gradiva kao i ovjerene preslike ili prijepise originalnih dokumenata te vode evidenciju o korisnicima i korištenju arhivskog gradiva.⁷⁶ Dolazak i korištenje gradivo je najavljeno kako bi se utvrdilo posjeduje li arhiv traženo gradivo. Prilikom prvog dolaska korisnik se prijavljuje zaduženoj osobi te popunjava prijavnicu za korištenje arhivskog gradiva.⁷⁷ Prijavnica se popunjava za svaku temu istraživanja i vrijedi za jednu kalendarsku godinu. Prilikom prijave korisniku dobiva informacije o arhivskim obavijesnim pomagalicama kao i o arhivskim fondovima i zbirkama koji sadrže podatke vezane uz temu istraživanja.⁷⁸ Korisnicima nije dopušteno snimanje gradiva mobitelom, kao ni izrade preslika obavijesnih pomagala. Preslike i prijepise dokumenata arhiv izdaje isključivo na temelju pisanog zahtjeva koje se naplaćuju. Djelatnici vode i stručnu knjižnicu arhiva koja posjeduje oko 7.350 naslova djela i oko 1.000 časopisa.⁷⁹ Namijenjena je prvenstveno djelatnicima arhiva i korisnicima arhivskog gradiva, ali je na zahtjevna dostupna i pravnim i fizičkim osobama.

Sabirni arhivski centar u Petrinji nije samostalno ustanova nego je u sklopu Državnog arhiva u Sisku tj. smatra se jednim od odjela. Osnovan je 1966. godine na temelju dogovora Skupštine općine Petrinja koja je osigurala prostor za korištenje i Historijskog arhiva u Sisku koji je današnji Državni arhiv u Sisku.⁸⁰ Osnovna svrha bila mu je prikupljanje arhivskog gradiva koje nastaje na području petrinjske lokalne samouprave. Od 2007. godine Sabirni arhivski centar nakon adaptacije raspolaže sa dva spremišta, dok je prije imao samo jedno što mu daje kapacitet od oko 300 dužnih metara arhivskog gradiva.⁸¹ Sabirni centar samostalno obavlja sve poslove nužne za obradu i korištenje arhivskog gradiva koje se čuva u spremištima u Petrinji. Zaprima i rješava zahtjeve za izdavanjem potvrde o podacima sadržanih u gradivu koje čuva, obavlja istraživanje na službeni zahtjev, izdaje gradivo na korištenje u čitaonicama te skrbi o gradivu smještenom u spremištima koje se daje na korištenje stvarateljima s područja Petrinje.⁸² Najvažniji fond koji se nalazi u Sabirnom centru nastao je radom upravnih subjekata u Petrinji i susjednim općinama za vrijeme okupacije 1991.-1995. godine.⁸³ Zbog malog kapaciteta spremišta, broj fondova u Sabirnom arhivskom centru se mijenja, a početkom 2017. godine se nalazi 218 fondova i zbirki.

Arhivska djelatnost je organizacija manifestacija poput Tjedna arhiva kroz kojima se izložbama, promocijama, predstavljanjem pojedinih vrijednosti specifičnih arhivskih cjelina ukazuje na bogatu sadržajnost arhivskog gradiva koju čuvaju u arhivima.⁸⁴ Broj posjetitelja na izložbama i manifestacijama koje održavaju bio je i do 1.000 posjetitelja 2009. godine.

Arhiv je kreirao vlastitu web stranicu na kojoj predstavljaju svoju djelatnost, stvaraju mogućnosti šire komunikacije, ali i mogućnost objave gradiva koja je prethodno digitalizirana. Do sada postoje objavljenje tri zbirke arhivskog gradiva od kojih je jedna u vlasništvu Nadbiskupskog arhiva u Zagrebu ali sadržajno se odnosi na sisačko područje, dok su druge dvije zbirke dio fundusa Državnog arhiva u Sisku.⁸⁵ Naravno, stvari koje se mogu naći na web stranici ne zamjenjuju sam posjet arhiva i korištenje njihove građe u čitaonicama.

⁷⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 16

⁷⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 17

⁷⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 17

⁷⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 19

⁸⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 20

⁸¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 20

⁸² Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 23

⁸³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 23

⁸⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 31

⁸⁵ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 33

3.2. Stručni i znanstveni skupovi

Sisačka arhivska ustanova je bila domaćin i suorganizator nekolicine stručnih skupova i znanstvenih skupova održanih na sisačkom području uz aktivno sudjelovanje stručnih djelatnika iz arhiva. U lipnju 1962. godine arhiv je bio domaćin 6. savjetovanja Društva arhivskih radnika NR Hrvatska.⁸⁶ Kroz više od 50 godina postojanja Arhiva većina stručnih djelatnika su članovi ovog udruženja koje se zalaže za unaprjeđenje arhivistike i arhivske službe na području Hrvatske te na svojim skupovima raspravljaju o aktualnim problemima. U lipnju 1987. godine je arhivska ustanova bila domaćin 25. godišnjeg stručnog savjetovanja društva koje je tada djelovalo pod nazivom Savez društva arhivskih radnika u Petrinji i Sisku na kojoj je prisustvovalo oko 80 članova Društva.⁸⁷ Godine 2004. je arhiv ponovno bio organizatori i domaćin stručnog savjetovanja u Topuskom. Iako Državni arhiv ne obuhvaća i ovu općinu učinjena je iznimka jer u tom trenutku Sisak nije raspolagao s dostatnim prostornim kapacitetom, a ni adekvatnim prostorom. Bilo je to 40. savjetovanje Hrvatskog arhivističkog društva na kojem je prisustvovalo više od 150 sudionika.⁸⁸ Osim stručnih skupova arhiv je bio domaćin i organizatori nekoliko znanstvenih skupova. U 1980-ih arhiv je sudjelovao u organizaciji i radu dva znanstvena skupa. Bili su to znanstveni skupovi u Glini 1984. godine te znanstveni skup u Sisku 1989. godine.⁸⁹ Unatoč ratno stanju 1990-ih godina, arhiv je uspio sudjelovati u organiziranju i radu još dva znanstvena skupa od kojih je jedan održan u prosincu 1992. godine u Sisku te drugi koji je održan u lipnju 1993. godine u Sisku i Zagrebu.⁹⁰

3.3. Izdavači projekti

Osim organiziranja stručnih i znanstvenih skupova arhivska ustanova se okušala i u izdavačkim projektima, bilo samostalnim ili u suradnji s drugim ustanovama. Prvi od njih je bio Zbornik građe za povijest radničkog pokreta iz 1919.-1920. objavljen u Sisku 1970.⁹¹ Zadnji je bio Dr. sc. Mirele Slukan Altić pod nazivom „Povijesni atlas gradova“ u Državnom arhivu u Sisku 2012. godine.

Popis izdavačkih projekata prema Kušanić 2015:

- Zbornik građe za povijest radničkog pokreta i KPJ, 1919.-1920. – Historijski arhiv u Sisku, Sisak 1970.
- Seljačke bune u Hrvatskoj u 17. stoljeća – Centar za povijest znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za hrvatsku povijest, Arhiv Hrvatske, Historijski arhiv u Sisku, Zagreb 1985. godine
- Dokument o sisačkoj bici, 1592.-1598. – Centar za kulturu „Vladimir Nazor“ Sisak, Matica hrvatska Sisak, Sisak 1993. godine
- Sisak u obrani od Turaka, izbor građe 1543.-1597. – Povijesni arhiv Sisak, Matica hrvatska Sisak, Arhiv Hrvatske, Zagreb 1993. godine
- Sisačka bitka 1593. – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Institut za suvremenu povijest Zagreb, Povijesni arhiv Sisak, Zagreb – Sisak 1994. godine
- Gospodarski arhiv – Državni arhiv u Sisku, Sisak svibanj 2001.

⁸⁶ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 30

⁸⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 30

⁸⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 30

⁸⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 30

⁹⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 30

⁹¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 24

- Shematizam organa uprave i pravosuđa na području državnog arhiva u Sisku – Državni arhiv u Sisku, Sisak 2002. godina
- Vojni komunitet Petrinja kao gospodarsko i prosvjetno kulturno središte banske krajine (1777.-1871.) – Državni arhiv u Sisku, Sisak 2003. godina
- Povijesni atlas gradova, 2 svezak Sisak – Hrvatski državni arhiv, Državni arhiv u Sisku 2004.
- Prilog gospodarskoj povijesti Sisak između dva svjetska rata – Državni arhiv u Sisku, Sisak 2005. godine
- Povijesni atlas gradova, 4. svezak Hrvatska Kostajnica – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv u Sisku 2007.
- Povijesni atlas gradova, 2. svezak Sisak, Drugo dopunjeno izdanje - Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv u Sisku 2012.
- Državni arhiv u Sisku, 1962.-2012. - Državni arhiv u Sisku, 2012. godina
- Razvoj novčanih zavoda na području današnje Sisačko- moslavačke županije, 1860.-1945. - Državni arhiv u Sisku, 2014. godina
- Stjepan Pejaković, Izvješće o drugom putovanju vojnom krajinom, rujna – studeni 1868. godine - Državni arhiv u Sisku, 2015. godina
- Dok čitam, živim – crtice iz života profesora Mile Joksimovića 1960.-2005. - Državni arhiv u Sisku, 2016. godina
- Krčmar, Ivan Brodarec memoari, 1914.-1921. – Državni arhiv u Sisku, 2018. godina

3.4. Izložbe

Izložbe su jedan od načina na koji arhiv želi predstaviti svoju djelatnost i pridonose jačanju svijesti o vrijednosti arhivskog gradiva i nužnost njegove zbirke. Kako bi predmet u arhivu mogao postati izložbeni primjerak mora zadovoljavati određene kriterije. Mora imati određenu sadržajnu reprezentiranost i dokumentarnost, ali mora biti i vizualno atraktivan.⁹² Djelatnost arhiva osim zaštite pisane spomeničke baštine, uključuje i prezentiranje arhivskog gradiva javnosti. Izložbe arhivskog gradiva su jedan od najboljih načina da se oni približi širi krug ljudi. Od 1997. godine do danas je održana barem jedna izložba godišnje predstavljajući gradivo koje čuva u svojim spremištima. Državni arhiv u Sisku je u 2007. godini počeo raspolagati s adekvatnim prostorom i vlastitom opremom za izložbe nakon rekonstrukcije zgrade dok su prije gostovali u drugim ustanovama na području većine gradova arhivskog područja.⁹³

Popis izložbe prema Kušanić 2015:

- Dokument o prošlosti Siska – 1973. god. u Arhivu
- Izdavači partizanske štampe Banije i Moslavine – 1988. god. u Muzeju Sisak
- Statuti i pravila grada Siska – 1995. god. Narodnoj knjižnici i čitaonici Sisak
- Sisačko glumište u arhivskom gradivu – 1997. god. u Narodnoj knjižnici i čitaonici Sisak
- Protiv zaborava – 1998. god. u narodnoj knjižnici i čitaonici Sisak
- Cvjetni korzo kroz stoljeće – 1999. god. u Domu kulture „Kristalna kockica vedrine“ Sisak
- Sisačko glumište u arhivskom gradivu – 1999. god. u Narodnoj knjižnici i čitaonici Sisak
- 300 godina petrinjskog školstva – 2000. god. u Galeriji Krsto Hegedušić Petrinja

⁹² Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 26

⁹³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku, n.dj., str. 26

- Kostajnica kroz arhivsko gradivo – 2002. god. Pučko učilište Hrvatska Kostajnica
- Sajam cvijeća u Sisku – 2002. god. u Velikom kaptolu u Sisku
- Ivanić Grad, Križ, Kloštar Ivanić u arhivskom gradivu – 2003. god. u Pučkom učilištu Ivanić Grad
- Projekti i nacrti javne zgrade u Sisku – 2004. god. u Domu kulture „Kristalna kocka vedrine“ Sisak
- Kutina i kutinski kraj u arhivskom gradivu – 2005. god. u Galeriji Muzej Moslavina, Kutina
- Urbanizacija Gline – 2006. god. u Knjižnici i čitaonici, Gline
- Od latenske nastambe do suvremene arhivske zgrade – 2007. god. u čitaonici nove zgrade DASK
- Nevidljivi zapis – 2008. god. u čitaonici DASK
- Sisak kroz objektiv starih sisačkih fotografa od kraja 19. stoljeća do 1940. do 2009. god. u čitaonici DASK
- Zemljišno vlasništvo – lipanj 2010. god. u čitaonici DASK
- Sisak u obrani od poplave – studeni 2010. god. u čitaonici DASK
- Matičarstvo i osobna stanja građana – lipanj 2011. god. u čitaonici DASK
- Industrijski pogoni Sisak od kraja Drugog svjetskog rata – studeni 2011. god. u čitaonici DASK
- Sisak kroz objektiv starih sisačkih fotografa – svibanj 2012. god. u čitaonici DASK
- Ratna fotografija – Banovinsko i Posavsko bojište 1991.-1995. – lipanj 2012. god. u čitaonici DASK
- 100 godina Petrinjskog vodovoda - studeni 2012. god. u čitaonici DASK
- Banka, novac, moć - studeni 2014. god. u čitaonici DASK
- Školske spomenice - lipanj 2015. god. u čitaonici DASK
- Sisak – industrijski grad, 1949.-1960. -studen 2015. god. u čitaonici DASK
- Pozdrav iz _____ - studeni 2016. god. u čitaonici DASK
- Plakati, dokumenti vremena – 2016. god u čitaonici DASK
- Memorandum kao marketinški alata – 2017. god. u čitaonici DASK
- Moslavačko vinogorje – Višestoljetna tradicija vinogradarstva – 2019. god. u čitaonici DASK
- Na dva kotača - kolovoz 2019. god. u čitaonici DASK

Osim samih izložbama, za svaku od njih su se radili izložbeni katalozi koji su govorili više o samoj izložbi. Oni se dijele posjetiteljima izložba u arhivu.

Izložbeni katalozi prema Kušanić 2015:

- Sisačko glumište u arhivskom gradivu – Državni arhiv u Sisku, Sisak 1997. god.
- Sisačko glumište u arhivskom gradivu, drugo izdanje – Državni arhiv u Sisku, rujan 1999. god.
- Od latenske nastambe do suvremene arhivske zgrade – Gradski muzej Sisak, Državni arhiv u Sisku, Sisak rujan 2007. god.
- Nevidljiv zapis - Državni arhiv u Sisku, Sisak 2008. god.
- Sisak kroz objektiv starih sisačkih fotografa od kraja 19. stoljeća do 1940. - Državni arhiv u Sisku, Sisak, studeni 2009. god.
- Sisak u obrani od poplava - Državni arhiv u Sisku, studeni 2010. god.
- Industrijski pogoni u Sisku do kraja drugog svjetskog rata - Državni arhiv u Sisku, studeni 2011. god.
- 100 godina Petrinjskog vodovoda - Državni arhiv u Sisku, Sisak studeni 2012. god.

- Od početnice do slovnice - Državni arhiv u Sisku, Sisak studeni 2013. god.
- Banka, novac, moć - Državni arhiv u Sisku, Sisak studeni 2014. god.
- Školske spomenice - Državni arhiv u Sisku, Sisak lipanj 2015. god.
- Sisak – industrijski grad, 1949.-1960. - Državni arhiv u Sisku, Sisak studeni 2015. god.
- Pozdrav iz _____ - Državni arhiv u Sisku, Sisak studeni 2016. god.
- Memorandum kao marketinški alata – Državni arhiv u Sisku, Sisak 2017. god.
- Moslavačko vinogorje – Višestoljetna tradicija vinogradarstva – Državni arhiv u Sisku 2019. god.
- Na dva kotača – Državni arhiv u Sisku 2019. god.

4. Građa arhiva

Kao što je već rečeno, muzej je osnovao „odsjek historijskog arhiva“ čija je zadaća bila prikupljanje, čuvanje, obrada, arhivskoga gradiva nastalo radom gospodarskih organizacija, ustanove javne uprave, društveno-političkih organizacija i vjerskih ustanova. Pojam arhivskog gradiva podrazumijeva zapise i dokumente neposredno vezane za određene događaje, najčešće nastale u poslovnom procesu tj. sa svrhom obavljanja nekog posla.⁹⁴ Građa se smatra vjerodostojnom izvornom slikom vremena i događaja o kojima svjedoči. Prvotna svrha arhivskog gradiva je namjena da zapis posvjedoči o određenom događaju ili stanju. Arhivsko gradivo su zapisi koji zahvaljujući sadržaju ili svojim izvanjskim karakteristikama su nastali radom značajnih subjekata u određenom vremenskom kontekstu, zaslužuju trajnu zaštitu i čuvanje na koriste sadašnje i buduće generacija.⁹⁵ Djelatnici su vršili nadzor nad arhivskom građom na području Kotara Sisak i iste godine se počelo preuzimati gradivo.⁹⁶

4.1. Prikupljanje gradiva

U 1960-ima godinama se počelo intenzivno preuzimati arhivska građa. Nakon preseljenja arhiva 1966. godine u zasebnu zgradu sa vlastitim spremištem omogućeno je novo preuzimanje arhivske građe. Gradiva društveno-političkih organizacija, brojnih fondova javne uprave, posebno gradskih, općinskih i kotarski narodnih odbora koji su djelovali nakon 2. svjetskog rata godine.⁹⁷ Većina gradiva je pristigla u nesređenom stanju te ju je trebalo fizički razdvojiti i cjeline i formirati nove fondove. Jedan od fondova pristigao u fragmentima je „Gradsko poglavarstvo Sisak“ (1881.-1945.), čiji su spisi uništeni.⁹⁸

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća su preuzeti fondovi gradskih udruženja i komore te poslovnih udruženja. Također se preuzimaju fondovi poljoprivrednih i seljačkih radnih zadruga, ali i prosvjetski fondovi kao što su brojne pučke škole kao i gimnazije u Glini, Kostajnici, Sisku te zanatske škole. Osamdesetih godina se počinju preuzimati fondovi iz područja kulture i pravosuđa kao što su kotarski, općinski i okružni sudovi. U devedesetim godinama se preuzimaju fondovi društveno-političkih organizacija. U razdoblju nakon Domovinskog rata se intenzivno spašava i preuzima dokumentacija prosvjetnih, vjerski i gospodarskih stvaratelja kao i stvaratelja javne uprave, sudstva i zdravstva na području Gline i Petrinje.⁹⁹ Od 2000. godine se znatno popunjava Zbirka matičnih knjiga onih knjiga nakon što

⁹⁴ Ivanović, J., Priručnik iz arhivistike I. dio. Zagreb : Hrvatski državna arhiv, 2010.

⁹⁵ Ivanović, Priručnik iz arhivistike, n. dj.

⁹⁶ Državni arhiv u Sisku. Dostupno na: <https://www.dask.hr/> (Pregledano 1.9.2020.)

⁹⁷ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str 39

⁹⁸ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str 39

⁹⁹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str 39

je proteklo 100 godina nakon posljednjih upisa koje su dozrele za pohranu u arhivsko spremište. Nakon adaptacije zgrade prikuplja se gradivo gospodarskih stvaratelja sa područja Gline, Petrinje, Siska kao i gradivo velikih stvaratelja javne uprave sa područja sisačkog arhiva.¹⁰⁰ Posljednjih se godina prikuplja gradivo ugaslih sisačkih tvornica i tvrtku: Posavka d.d. Sisak, Metaval d.o.o., CMC Sisak d.o.o., Segestika d.o.o., Dunavski Lloyd.¹⁰¹

Nakon osnivanja Sabirnog centra u Petrinji, prikuplja se gradivo Gradskog muzeja u Petrinji i fondovi poput Vojnog komuniteta Petrinja (1753.-1873.), Gradskog poglavarstva Petrinja (1871.-1941.), Sudbenog stola Petrinja (1873.-1945.) kao i gradivo školskih ustanova značajni su povijesni izvori istraživačima.¹⁰²

Najstariji dokumenti Arhiva su povelje o dodjeli plemstva iz 16. stoljeća i 17. stoljeća.¹⁰³ Povelja plemstva Prišek je iz 1578. godine, a povelja Sokolović je iz 1648. godine koje su se nalazile u obiteljskom arhivu prije nego su preuzete od arhiva. Među zanimljivim fondovima u Državnom arhivu u Sisku ubrajamo Zbirku matičnih knjiga (1777.-1952.) koja se koristi za istraživanje obiteljskih korijena sisačkih, petrinjski, glinskih i kostajničkih obitelji. Također se koriste i fondovi Gradskog poglavarstva Sisak i Gradsko poglavarstvo Kostajnica koji su bitni za istraživanje gradske uprave na području Siska i Kostajnice.¹⁰⁴ Osim matičnih knjiga i fondova gradskog poglavarstva, Državna realna gimnazija Sisak (1919.-1945.) je česti predmet istraživanja studenata i profesora koji istražuju povijest školstva prije drugog svjetskog rata. Korisnici se mogu koristiti i lokalnim sisačkim listovima „Jedinstvo“ i „Vjesnik željezare“, ali i petrinjskim listom „Banovcem“ za istraživanje.

4.2. Podjela arhivske građe

U Državnom arhivu u Sisku trenutno se čuvao 947 fondova i zbirki, ali taj broj svakim danom raste, jer arhiv preuzima gradivo je dozrelo za preuzimanje. Klasifikacija arhivskih fondova i zbirki prema Kolanoviću (2006.) se dijeli na 15 skupina koje su pobrojane u nastavku:

- A. Upravu i javne službe,
- B. Pravosuđe,
- C. Vojne jedinice, ustanove i organizacije,
- D. Odgoj i obrazovanje,
- E. Kultura, znanost, informiranje,
- F. Zdravstvo i socijalne ustanove,
- G. Gospodarstvo i bankarstvo,
- H. Političke stranke, društveno političke organizacije i sindikati,
- I. Društva, udruge, udruženja
- J. Vjerska ustanova
- K. Vlastelinski, obiteljski, osobni arhivski fondovi
- L. Zbirke izvornog arhivskog gradiva
- M. Zbirke dopunskih preslika arhivskog gradiva
- N. Hrvatska kinoteka
- O. Zvučni zapisi

U nastavku je popis građe koja se nalazi u Državnom arhivu u Sisku i Sabirnom centru u Petrinji do 2006. godine.

¹⁰⁰ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str 39

¹⁰¹ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str 39

¹⁰² Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str 39

¹⁰³ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 39

¹⁰⁴ Kušanić, Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., n. dj., str. 39

Građa koja se nalazi u Državnom arhivu u Sisku prema Kolanoviću (2006) :

Građa cjeline Upravne i javne službe se sastoji od pet dijelova koji su raspoređeni po godinama nastanka. Prvi dio cjeline je Upravna i javna služba od 1848. do 1918. godine i sadrži posebno gradsku upravu i općinsku upravu. Najviše građe se nalazi u cjelini Upravne i javne službe od 1945. do 1990. Svaka cjelina se dijeli na gradsku, kotarsku i općinsku upravu. Građa cjeline Pravosuđe također je raspoređena po godinama nastanka. Prvi dio cjeline je Pravosuđe do 1848. godine i sastoji se od kotarskih i općinskih sudova. Svaki sljedeći također sadrži kotarski i općinskih sudova, dok se u cjelini Pravosuđe od 1941. do 1945. počinje pojavljivati i županijski i okružni sudovi. Sastoji se od pet cjelina koji su raspoređene po godinama nastanka od kojih je prva Pravosuđe do 1848. godine, a zadnja Pravosuđe od 1945. do 1990. godine. Sve cjeline su jednake veličine. Građa cjeline Vojne postrojbe, ustanove i organizacije se sastoji od samo jedne cjeline koji se zove Vojna krajina do 1881. godine. Građa cjeline Odgoj i obrazovanje se sastoji od pet dijelova. Prva dio cjeline je Srednja škola od kojih je svaka škola posebno. Svaki dio cjeline je raspoređena po godinama nastanka. Ostali dijelovi cjeline su Dopunsko obrazovanje, Osnovne/pučke škole, Predškolske ustanove i Đački i studentski domovi kojima je građa raspoređena prema imenima gradova u kojima se određena ustanova nalazi. Zbirke Osnovne/pučke škole sadrži najviše građe, jer se u kotaru nalazi najviše osnovnih škola. Građa cjeline Kultura, znanosti i informiranje se sastoji od dva dijela. Cjelina se sastoji su Kultura i Informiranje. Kultura u sebi sadrži 4 dijela, dok se Informiranje sastoji od samo jednog. Građa cjeline Zdravstvo i socijalne ustanove se sastoji od dva dijela a to su Zdravstvene ustanove i službe te Socijalne ustanove. Dio Zdravstvene ustanove i službe se sastoji od Klinike i bolnice te Lječilišta, dok se dio Socijalne ustanove sastoji od Centar za socijalnu skrb i Domovi za odrasle (domova umirovljenika). Građa cjeline Gospodarstvo i bankarstvo se sastoji od tri dijela koji su raspoređeni po godinama nastanka. Cjelina se dijeli na Gospodarska udruženja, banke i novčani zavod, Industrija i rudarstvo, Trgovina te Promet od kojih cjelina „Razdoblje socijalizma“ ima najviše građe. Građa cjeline Političke stranke, društveno političke organizacije i sindikati se sastoji od dva dijela različitih stranki koje su djelovale na ovom području od 1941. godine do 1990. godine. Sve dijelovi cjeline su jednake dužine i poredane su po nazivima. Građa cjeline Društvo, udruge i okruženja se sastoji od jedne cjeline koja je raspoređena u pet manjih dijelova, a to su Strukovno i staleško, Dobrotvorno, Kulturno-prosvjetno, Umjetničko i Športsko. Svi dijelovi su jednake veličine i građa u njima je poredana po godinama nastanka. Građa cjeline Vlastelinski, obiteljski, osobni arhivski fondovi se sastoji od dva dijela, a to su Obiteljski i Osobni arhivi. Obe cjeline su raspoređena po imenima obitelji ili imenima ljudi koji su imali osobni arhiv. Obe cjeline su jednake dužine. Građa cjeline „Zbirke izvornog arhivskog gradiva“ se sastoji od dva dijela, a to su Pojedine vrste arhivskog gradiva i Tematske zbirke. Dio Pojedine vrste arhivskog gradiva se sastoji od Matične knjige, Planovi i nacrti, Fotografije, Razglednice, Tiskovine i ostalog. Dio Pojedine vrste arhivskog gradiva je duža nego cjelina Tematske zbirke koja se sastoji samo od par dokumenata koji su raspoređeni po godinama nastanka. Građa cjeline „Zbirke dopunskih preslika arhivskog gradiva“ se sastoji od jednog dijela preslika arhivskog gradiva iz ustanova RH koji je raspoređen po godinama nastanka. Građa cjeline Hrvatska kinoteka trenutno nema niti jedan dokument u Državnom arhivu u Sisku. Građa cjeline Zvučni zapisi se sastoji od jednog dijela u kojoj je građa raspoređena po godinama nastanka.

Prema pregledu arhivskih cjelina vidimo da arhiv nema gradivo za istraživanje povijesti grada i županije do potkraj 19. stoljeća. Također, zbog gubitka podataka prouzrokovanih ratnih zbivanja arhiv nema pokriveno izvore u razdoblju Domovinskog rata. Kod istraživanja povijest Siska i Sisačko-moslavačke županije ne postoji dovoljno izvora do 20. stoljeća, stoga izvore je potrebno tražiti negdje drugdje.

Građa koja se nalazi u Sabirnom arhivskom centru u Petrinji prema Kolanoviću 2006 :

Građa cjeline Upravna i javna služba se sastoji od pet dijelova poredanih po godinama. Najviše građe se nalazi u cjelini Upravna i javna služba od 1945. do 1990. Svaka dio cjeline ima Zbirka gradske, kotarske i općinske uprave. Građa cjeline Pravosuđe se sastoji od pet dijelova koji su podijeljeni po godinama nastanka od 1848. godine do danas. Cjelina se sastoji od Kotarski i Općinski sud. Svake cjeline sadrže zbirke kotarski i općinskih sudova, dok se u fondu Pravosuđe od 1941. do 1945. počinje pojavljivati i cjelina Županijski i cjelina Okružnih sud. Sve cjeline su jednake veličine. Građa cjeline Vojna postrojba, ustanove i organizacije se sastoji od dva dijela a to su Vojna krajina do 1881. godine te Pobunjenička i okupacijska postrojba. Obje su cjeline raspoređene po godinama nastanka. Građa cjeline Odgoj i Obrazovanje se sastoji od pet dijelova od kojih je svaka raspoređena po godinama nastanka. Prva cjelina je Srednja škola od kojih je svaka škola u posebnoj cjelini. Ostale cjeline su Dopunsko obrazovanje, Osnovne/pučke škole, Predškolska ustanova i Đački i studentski domovi kojima je građa raspoređena prema imenima gradova u kojima se određena ustanova nalazi. Cjelina Osnovne/pučke škole sadrži najviše građe, jer se u kotaru nalazi najviše osnovnih škola. Građa cjeline Kultura, znanost i informiranje se sastoji od jedne cjeline Kultura koja imala manje cjelina, a to su Knjižnice i čitaonice te Muzeji i galerije. Građa cjeline Zdravstvo i socijalna ustanova se sastoji od dva dijela, a to su Zdravstvena ustanova i služba te Socijalna ustanova. Građa cjeline Gospodarstvo i bankarstvo se sastoji od tri cjeline koje su poredane po godinama nastanka. Cjelina se dijeli na Gospodarsko udruženje, banke i novčani zavod, Industrija i rudarstvo, Trgovina, Građevinarstvo te Promet od kojih cjelina „Razdoblje socijalizma“ ima najviše građe. Građa cjeline Političke stranke, društveno političke organizacije i sindikati se sastoji od tri cjeline političkih stranki, sindikata i društveno –političke organizacije koji su svi poredani po godinama nastanka. U cjelini Političke stranke su poredane po imenima. Građa cjeline Društvo, udruge i okruženje se sastoji od jedne cjeline koja je raspoređena u 6 manjih cjelina, a to su Strukovna i staleška, Dobrotvorna, Kulturno- prosvjetna, Športska, Politička i ostale. Sve manje cjeline su jedna veličine i građa u njima je poredana po godinama nastanka. Građa cjeline Vlastelinski, obiteljski, osobni arhivski fondovi se sastoji od dvije cjeline, a to su Obiteljski i Osobni arhivi. Obje cjeline su raspoređene po imenima obitelji ili imenima ljudi koji su imali osobni arhiv. Obje cjeline su jedne dužine. Građa cjeline Zbirke izvornog arhivskog gradiva se sastoji od dvije cjeline, a to su Zbirka pojedinih vrsta arhivskog gradiva i Tematske zbirke. Cjelina pojedinih vrsta arhivskog gradiva je duža od cjeline Tematske zbirke koja se sastoji samo od par dokumenata koji su raspoređeni po godinama nastanka. Ostale podjele nemaju nikakve građe u Sabirnom centru u Petrinji.

Osim analogne građe, arhiv posjeduje i nekoliko zbirki digitalne građe. Na njihovoj web stranici je moguće pronaći 5 zbirki kojima se moguće koristiti u digitalnom obliku, a to su: Obrana sisačke gospoštije od Turaka, Zbirka fotografija Saler, Industrijski pogoni u Sisku do 1945. godine, Povelje i Školske spomenice.

5. Građa izvan arhiva

Građa značajna za istraživanje povijesti područja za koje je nadležan Državni arhiv u Sisku ne nalazi se samo u arhivu u Sisku i Sabirnom centru u Petrinji. Određena građa koja govori o Sisku i Sisačko-moslavačkoj županiji se nalazi i u drugim arhivima kao što je Hrvatski državni arhiv u Zagrebu ili također kod različitih stvaratelja građa koja još nije preuzeta u arhiv.

Državni arhiv u Zagrebu evidentirao je 1950. godine na području Siska 35 fondova s građom od druge polovine 19. stoljeća koji su danas samo djelomice sačuvani. Pored Kotarskog suda (od 1857.), Katastralnog ureda (od 1861.) i Župnog ureda (od 1669.), registriran je također veliki broj registratura industrijskih poduzeća i tvornica, to su: Rafinerija nafte, Željezara,

Industrija vrenja, Tvornica tanina, Tvornica kisika, „Elektra“- poduzeće za elektrifikaciju sjeverne Hrvatske, „Crvena zvijezda“ - trgovačko poduzeće za promet žitaricama i druga.¹⁰⁵ Za područje nadležnosti Državnog arhiva u Sisku značajne su matične knjige koje se nalaze u zbirkama matičnih knjiga u drugim arhivima. Neke matične knjige se nalaze u drugim arhivima, ali najviše ih je u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Matične knjige izvorno su javne knjige koje imaju zadatak pravovaljano dokazivati činjenice koje bilježe, a to su, prvenstveno – rođenje, vjenčanje i smrt.¹⁰⁶ Zbog svoje pravne snage predstavljaju pouzdan izvor za razne grane znanosti. One sadrže podatke o natalitetu, mortalitetu, migracijskim kretanjima, imovinskoj, socijalnoj i konfesionalnoj strukturi pučanstva, pružaju podatke o prosječnom životnom vijeku, smrtnosti novorođenčadi, etničkom sastavu stanovništva.¹⁰⁷ Jezik koji su matične knjige pisane je većinom hrvatski, a pisma su ćirilica i latinica.

Matične knjige, popisi duša i spomenice iz župe Sv. Lovre u Petrinji su uspješno spašene u vrijeme Domovinskog rata, kao i knjige iz župnih ureda u Galdovu, Sisku i Pokupskom. U suradnji s Državnim arhivom u Sisak (tadašnjim Historijskim arhivom) odlučilo se preuzeti matične knjige iz područja općine Petrinja kojih je bilo oko 140 knjiga.¹⁰⁸ Kako je akcija trajala za vrijeme tenkovske okupacije Petrinje, dio knjiga ostao je nažalost u samoj Petrinji. Nadalo se da će se knjige koje su ostale naći nakon oslobođenja Petrinje. Sličnu akciju spašavanja matičnih knjiga s ugroženoga područja (matični uredi općine Sisak) izvršili su i Siščani uz pomoć ljudi iz arhiva gdje spašeno oko 900 knjiga.¹⁰⁹ Neke od tih knjiga se danas nalaze u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

Osim fondova matičnih knjiga, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu posjeduje i fondove vezane za logore u 2. svjetskom ratu. Na području Sisačko-moslavačke županije se nalazio logor Jasenovac na kojem su ubijeni i mučeni Židovi u 2. svjetskom ratu. U nastavku je naveden popis fondova koji se nalaze u Hrvatskom državnom arhivu¹¹⁰:

- Ustaška nadzorna služba
- Zemaljska komisija NRH za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (gradivo sadrži podatke o zločinima, osobama i njihovim suučesnicima, vrstama zločina, mjestu i načinu počinjena zločina)
- Ravnateljstvo ustaškog redarstva – židovski odsjek (gradivo sadrži popise osoba upućenih u sabirne logore te molbe ustanova i pojedinaca iz oslobođenja iz logora)
- Antifašistička fronta žena Hrvatske
- Zbirka memoarskog gradiva
- SUBNOR Hrvatske, Republički odbor

Fond kojem ćemo se više posvetiti je „Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Hrvatske“ koji govori o žrtvama s područja logora Jasenovac. Fond je nastao u razdoblju od 1944. do 1947. godine. U fondu se nalaze odluke o utvrđivanju zločina s dokaznim materijalom koji čine prijave zločina, zapisnici o saslušanju, svjedočanstva o zločinima, izvorni dokumenti, fotografije i ostali materijali okupatorskih i kvislinških organa,

¹⁰⁵ Nemeth K., O nekim pitanjima organizacije arhivske službe u NR Hrvatskoj, Arhivski vjesnik, vol. 1 br. 1, 1958.

¹⁰⁶ Državni arhiv u Pazinu: Matične knjige. Dostupno na: <https://www.dapa.hr/maticne-knjige/> (Pregledano: 1.9.2020.)

¹⁰⁷ Državni arhiv u Pazinu: Matične knjige. Dostupno na: <https://www.dapa.hr/maticne-knjige/> (Pregledano: 1.9.2020.)

¹⁰⁸ Modrušan M., Spašavanje arhivske građe na ratom zahvaćenom području republike hrvatske tijekom 1991. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 1992.

¹⁰⁹ Modrušan, Spašavanje arhivske građe na ratom zahvaćenom području republike hrvatske tijekom 1991. n. dj.

¹¹⁰ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu – Holokaust. Dostupno na: <http://zagreb.arhiv.hr/hr teme/fs-ovi/holokaust.htm> (Pregledano: 1.9.2020.)

kao i presude sudova.¹¹¹ Fond sadrži osobne podatke i djelomično je snimljen. Pisane je na hrvatskom jeziku na latinici.

Hrvatski državni arhiv surađivao je s Muzejom holokausta u Washingtonu te je do srpnja 1999. godine mikrofilmirao i poslao Muzeju oko 326.000 mikrofilmskih snimaka (356 svitaka) gradiva o stradanjima Židova u 2. svjetskom ratu.¹¹² Na popisu fondova se nalazi „Sabirni logor: Đakovo, Lobor Grad, Gornja Rijeka, Jasenovac, Krušćica, Kupari“ kojeg se sastoji od mikrofilmski svitaka koje su poslane u muzej. Fond sadrži podatke o logoru Jasenovac kao i drugih logora.

Hrvatski državni arhiv nije jedini arhiv koji posjeduje građu s područja Sisačko-moslavačke županije. Arhiv koji ćemo spomenuti je Nadbiskupski arhiv u Zagrebu u kojem se nalazi građa vezana za ratovanje s Turcima u 16. stoljeću na području Siska. Postoji virtualna zbirka dokumenta iz arhivskog fonda „Stari spisi“ zagrebačkog kaptola na temu Obrana sisačke gospostine od Turaka.¹¹³ Zbirka je nastala suradnjom Državnog arhivu u Sisku gdje se nalazi zbirka i Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu u čijem je depozitu Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu. Zbirka obuhvaća 202 dokumenta nastala u razdoblju od 1544. do 1597. godine, a ovdje je predstavljeno samo 20 reprezentativnih dokumenata te zbirke.¹¹⁴ Riječ je o spisima i ispravama koje svojim sadržajem svjedoče o troškovima gradnje i izvorima prihoda za gradnju sisačke utvrde, o opremi i naoružanju te posadi utvrde, zatim izvješća kaptolskih zapovjednika u Sisku iz razdoblja turskih opsada od 1590. sve do slavne bitke kod Siska 22. lipnja 1593. godine, kao i izvješća i zapise o stanju nakon bitke.¹¹⁵ Izvornici su vlasništvo Zagrebačke nadbiskupije, nalaze se u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu kao dio posebničkog arhiva Zagrebačkog kaptola. Dokumenti su najčešće pisani latinskim ili njemačkim jezikom, no ima ih dosta pisanih na talijanskom, hrvatskom, francuskom.

¹¹¹ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu – Holokaust. Dostupno na: <http://zagreb.arhiv.hr/hr teme/fs-ovi/holokaust.htm> (Pregledano: 1.9.2020.)

¹¹² Hrvatski državni arhiv u Zagrebu – Holokaust. Dostupno na: <http://zagreb.arhiv.hr/hr teme/fs-ovi/holokaust.htm> (Pregledano: 1.9.2020.)

¹¹³ Državni arhivu u Sisku – Digitalne zbirke. Dostupno na: <https://www.dask.hr/digitalne-zbirke/obrana-sisacke-gospostije/> (Pregledano: 1.9.2020.)

¹¹⁴ Državni arhivu u Sisku – Digitalne zbirke. Dostupno na: <https://www.dask.hr/digitalne-zbirke/obrana-sisacke-gospostije/> (Pregledano: 1.9.2020.)

¹¹⁵ Državni arhivu u Sisku – Digitalne zbirke. Dostupno na: <https://www.dask.hr/digitalne-zbirke/obrana-sisacke-gospostije/> (Pregledano: 1.9.2020.)

6. Zaključak

U radu možemo zaključiti da je gradivo Državnog arhiva u Sisku pokriva uglavnom samo noviju povijest područja za koju je nadležan, prvenstveno zato je je arhiv u Sisku osnovan tek prije 60-ak godina te dokumentira povijest grada Siska i Sisačko-moslavačke županije tek sredinom 20. stoljeća. Radi lakšeg prikupljanja gradiva, osnovan je i Sabirni centra u Petrinji koji prikuplja gradivo s petrinjskog područja. Izvori iz prethodnih razdoblja u samome arhivu su dosta oskudni i ograničeni u razdoblju od kraja 19. stoljeća te sadrže samo rijetke i skromne izuzetke iz ranijeg razdoblja. Također, tijekom Domovinskog rata izgubljeno je dosta gradiva koje se nije stiglo evakuirati na sigurno ili prikupiti u arhiv. Djelatnosti u arhivu se obavljaju kroz više odsjeka u kojem svaki od njih ima definirane zadaće kako se posvetiti čuvanju i zbrinjavanju arhivskog gradiva. Osim obavljanja poslova vezanih uz arhivsko gradivo, arhiv pokušava probuditi svijest građana o vrijednosti arhivskog gradiva koje se nalazi u arhivu. Nažalost, građani još uvijek nisu svjesni vrijednosti arhivskog gradiva koje se čuva u arhivima. Zbog kratkog postojanja i ne posjedovanja velike količine građe, arhiv u Sisku nije idealna lokacija za istraživanje povijest grada i županije zbog premalog broje izvora koji se u njemu čuvaju. Jedan od arhiva koji posjeduje više izvora vezanih za Sisak i Sisačko-moslavačku županiju je Hrvatski državni arhiv u Zagrebu. Najviše posjeduju matične knjige koje su vezane za umrle, rođene i vjenčane na području županije, stoga se kod istraživanja rodoslovnog stabla treba poslužiti izvorima koji su smješteni izvan arhiva u Sisku. Osim matičnih knjiga, posjeduje i bitnu građu za Sisak u 16. stoljeću te građu vezanu za logor Jasenovac u 2. svjetskom ratu.

7. Literatura

1. Burkowsky, Z., Kušanić, N. Od latenskih nastambi do suvremene arhivske zgrade : Katalog izložbe. Sisak : Gradski muzej Sisak : Državni arhiv u Sisku, 2007.
2. Državni arhiv u Sisku. Dostupno na: <https://www.dask.hr/> (Pregledano 1.9.2020.)
3. Državni arhiv u Sisku – Digitalne zbirke. Dostupno na: <https://www.dask.hr/digitalne-zbirke/obrana-sisacke-gospodstije/> (Pregledano: 1.9.2020.)
4. Državni arhiv u Pazinu: Matične knjige. Dostupno na: <https://www.dapa.hr/maticne-knjige/> (Pregledano: 1.9.2020.)
5. Hrvatski državni arhiv u Zagrebu – Holokaust. Dostupno na: <http://zagreb.arhiv.hr/hr teme/fs-ovi/holokaust.htm> (Pregledano: 1.9.2020.)
6. Ivanović, J., Priručnik iz arhivistike I. dio. Zagreb : Hrvatski državna arhiv, 2010.
7. Kolanović, J., Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.
8. Kušanić, N., Žegor, S. Državni arhiv u Sisku 1962.-2012., Sisak : Državni arhiv u Sisku, 2012.
9. Kušanić, N., Sarkotić, N., Škribić, T., Šustić, I., Žegor, S. Državni arhiv u Sisku, Sisak: Državni arhiv u Sisku, 2015.
10. Modrušan M., Spašavanje arhivske građe na ratom zahvaćenom području republike hrvatske tijekom 1991. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 1992.
11. Nemeth K., O nekim pitanjima organizacije arhivske službe u NR Hrvatskoj, Arhivski vjesnik, Vol. 1, br. 1, 1958.

Sažetak

U ovom se radu govorio državnom arhivu Sisačko-moslavačke županije. U Sisačko-moslavačkoj županiji nalazi se jedan arhiv sa sjedištem u Sisku te sabirni centar sa sjedištem u Petrinji. Prvo se predstavlja povijest nastanka arhiva te njegova izgradnja do danas. U povijesnom dijelu rada daju se informacije o tome da je arhiv osnovan u Muzeju grada Siska kao jedan od odsjeka prije nego je dobivena posebna zgrada. Ustanova u kojoj se arhiv nalazi danas je adaptirana i rekonstruirana radi većeg smještaja gradiva i boljeg obavljanja arhivskog posla. U drugom dijelu se opisuju svi poslovi koji se obavljaju u arhivu. Djelatnosti u arhivu se dijele između pet odjela, a to su: Odjel za opće poslovanje, Odjel za zaštitu arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva, Odjel za sređivanje i stručnu obradu, Odjel za korisnike i Sabirni arhivski centar u Petrinji. Sabirni arhivski centar u Petrinji se smatra odjelom Državnog arhiva u Sisku i sakuplja arhivsko gradivo s područja Petrinje. Arhiv sudjeluje i u organizaciji stručnih i znanstvenih skupova, izložbi i izdavačkim projektima koje izrađuje sam ili u suradnji s drugim ustanovama. Treći dio opisuje građu koja je raspoređena u 15 skupina koja se sakuplja još od osnivanja arhiva u 1960-ih godina. Najstarije gradivo koje arhiv posjeduje su dvije povelje o plemstvu iz 17. i 18. stoljeća. Zadnji dio rada problematizira činjenicu da se neka građa bitna za Sisačko-moslavačku županiju nalazi izvan Državnog arhiva u Sisku u drugim arhivima ili kod stvaratelja arhivskog gradiva. Najviše građe se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

Ključne riječi: DASK, HDA, arhivska građa, djelatnost, izvori za povijest

Summary

STATE ARCHIVES IN SISAK AND SOURCES FOR THE HISTORY OF SISAK-MOSLAVINA COUNTRY

This thesis discusses the state archives of Sisak-Moslavina County. In the Sisak-Moslavina County, there is an archive based in Sisak and a collection centre based in Petrinja. The history of archive's foundation and its development to this day is presented first. The part of the thesis relating to the history provides information that the archive was established in the City Museum of Sisak as one of the departments before a private building was obtained. Today, the building in which the archive is located has been adapted and reconstructed in order to enlarge the depositories and archival workspace. The second part describes all the work done in the archive. The activities in the archive are divided among five departments, namely: Business administration department, Department for protection of archival materials and records outside the archives, Department for arrangement and description, Department for Users, and the Archival collection centre in Petrinja. The Archival collection centre in Petrinja is considered a department of the State Archives in Sisak and collects archival material from Petrinja. The archive also participates in the organization of professional and scientific conferences, exhibitions and publishing projects that the archive initiate by itself or in cooperation with other institutions. The third part discusses the fact that materials are divided into 15 groups, which are collected since the archives were established in the 1960s. The oldest material in the archive are two charters on nobility from the 17th and 18th centuries. The last part of the paper discusses the fact that some materials that are important for the Sisak-Moslavina County are stored outside of the State Archives in Sisak in other archives or with the creators of archival material. Most of the materials are in the Croatian State Archives in Zagreb.

Key words: DASK, HDA, activities, archival materials, sources for the history